

Rondblik

De passie van de sji'ieten

L.W. de Graaff

Op zaterdag 19 januari 2008 is het weer zover.

Dan krijgen we vanuit Irak beelden te zien van moslimse jongens en mannen die zichzelf tot bloedens toe slaan. Het zijn sji'ieten. Groepsgewijze trekken ze door de straten. Ze bewegen zich op een vast ritme. En op dat ritme slaan zij zichzelf met zweepen of kettingen.

Toeschouwers zien het bloed van de ruggen lopen.

Ook elders in de wereld is op die dag dit ritueel te zien. In de meeste gevallen niet zo openlijk vanwege de weerstand van de omgeving. Ook soennitische moslims moeten niets hebben van dit bloederige ritueel.

Wat is de betekenis van dit ritueel? Waar komt het vandaan? En waarom doen alleen sji'ieten hieraan mee?

Partij van Ali

De naam sji'ieten is afgeleid van *sji'at Ali*: de partij van Ali. Ali was de schoonzoon van de profeet Mohammed en tegelijk ook zijn opvolger.

De sji'ieten vormen een minderheid (10%) binnen de islam. De belangrijkste concentratie bevindt zich in Iran: 95% van de bevolking daar is sji'itisch. Toch is Iran niet de bakermat van het sji'isme. Dat is het buurland Irak. Daar bevinden zich ook de belangrijkste bedevaartsplaatsen van de sji'ieten met de graftomben van Ali en zijn zonen Hasan en Hoesain.

Na zijn dood werd Mohammed niet direct opgevolgd door zijn schoonzoon Ali. Ali is pas de vierde in de rij van opvolgers. Nu is het grote punt van verschil met de soennieten dat de sji'ieten de eerste drie opvolgers niet erkennen. Voor hen is Ali de eerste echte kalief, of wel plaatsvervanger van Mohammed.

Waarom erkennen de sji'ieten de eerste drie opvolgers niet? Omdat zij niet afkomstig waren uit 'de heilige familie' van Mohammed.

De soennieten hebben de fout gemaakt dat zij na de dood van Mohammed niet hebben gewacht op het moment dat Allah een opvolger zou aanwijzen. Ze hebben het zelf gedaan. Alleen Allah is in staat een opvolger van de Profeet aan te wijzen. En dat heeft Allah ook gedaan: Ali was de beoogde opvolger. Ook Mohammed zelf zou zijn schoonzoon Ali als opvolger hebben aangewezen.

Theocratie

Volgens de sji'ieten is ook in de praktijk duidelijk te zien dat de soennieten op het verkeerde pad zijn gegaan. De soennitische Oemajjaden in Damascus en de soennitische Abbasiden in Bagdad hebben met pracht en praal geregeerd en veroorzaakt dat de islam zijn zuivere vorm heeft verloren. Verder hebben de soennieten de grote fout gemaakt dat zij hebben toegelaten dat er scheiding is gekomen tussen de geestelijke en de wereldlijke macht. Met als gevolg dat tot op de

dag van vandaag bijna alle islamitische landen een (seculiere) regering hebben die op het terrein van de religie weinig invloed heeft.

Hiertegenover is het sji'isme te zien als een 'theocratische' beweging. Het ideaal van de sji'ieten is de situatie waarin geestelijke en politieke macht in de handen ligt van een 'rechtgeleide kalief'. Hij wordt door de sji'ieten bij voorkeur aangeduid als *imaam*.

De verborgen imaam

Het is volgens de sji'ieten van belang dat er altijd een *imaam* onder hen aanwezig is - ze kunnen eigenlijk niet zonder. Dat staat volgens hen ook in de koran (*soera* 6, 88-90).

De imaams moeten zo nodig de wereldlijke leiders corrigeren. Zij zijn 'gidsen voor de mensheid'. Van Mohammed is een goddelijke vonk overgegaan op imaam Ali en zijn opvolgers. Dankzij deze goddelijke vonk zijn de imaams onfeilbare en zondeloze vertegenwoordigers van Allah.

Nu is volgens de meerderheid van de sji'ieten de twaalfde imaam Mohammed (868-?) niet gestorven, maar verdwenen. Er is overigens ook een groepering onder de sji'ieten die gelooft dat de *zevende* imaam is verdwenen. We laten deze groepering verder buiten beschouwing. De verdwenen imaam wacht in het verborgene op een teken van Allah. Dan zal hij terugkeren en is de eindtijd aangebroken. Hij komt terug als de *Mahdi* die het goddelijke recht op aarde zal herstellen.

Voordat de Mahdi komt, moet de moslimse gemeenschap in het rechte spoor worden geleid door plaatsvervangende uitleggers van de koran. De hoogste en meest gezaghebbende personen onder de godsdienstgeleerden zijn de *ajatollah's*. Zij hebben de plicht het volk voor te bereiden op de komst van de Mahdi.

Hiërarchie

De sji'itische leiders hebben veel meer macht dan hun soennitische collega's. Dat geldt niet alleen op het vlak van de leeruitspraken. Hun macht is vooral zo groot door hun exclusieve recht op het innen van belasting. Ook bepaalt de sji'itische geestelijkheid wat met het geïnde geld wordt gedaan. Dit heeft ertoe geleid dat in Iran het grootgrondbezit in hoge mate bij de geestelijkheid is te vinden.

De *ajatollah's* hebben daardoor niet alleen geestelijke maar ook economische en financiële macht. *Ajatollah Chomai* heeft binnen het geheel van de geestelijkheid een zeer bijzondere plaats gekregen. Dat blijkt wel uit het feit dat hem de titel imaam wordt toegekend.

Bij zijn terugkeer uit ballingschap in Parijs waren in de menigte spandoeken te zien met daarop de titel *Mahdi*. Daaruit mag worden geconcludeerd dat menig Iraniër zelfs heeft gedacht dat *Chomai* de verborgen imaam was die op Allah's tijd terugkeerde naar zijn gemeenschap.

Het lijden van de sji'ieten

Het sji'isme valt kort te typeren met twee woorden: *leiden* en *lijden*. In vergelijking met het soennisme valt het op dat het sji'isme een sterk *leiderschap* kent. De geestelijken leiden het volk. Tegelijk wordt de geschiedbeschrijving van het sji'isme gekenmerkt door het *lijden*. Zo zijn alle *imaams*, te beginnen met Ali, omgekomen door een zwaard, een dolk of vergif. Het staat allemaal

uitgebreid beschreven. Alleen de twaalfde imaam is aan dit lot ontkomen door tijdig te verdwijnen.

Het martelaarschap van de imaams wordt uitgebreid verheerlijkt en ook een gewone sji'iet kan niet beter af zijn dan strijdend voor het geloof te sterven.

Jaarlijks wordt door de sji'ieten de dood van Ali herdacht, met als middelpunt van de rituelen het graf van Ali in de Iraakse stad Koefa.

In deze en andere bedevaartsoorden in Irak, Iran en India worden jaarlijks bloedprocessies gehouden, waarin mannen en jongens meelopen die zich tot bloedens toe slaan of snijden om zo het lijden van de imaams in herinnering te brengen.

Vooraf rond de martelaarsdood van Hoesain, de kleinzoon van de profeet Mohammed, is een ware cultus ontstaan. Zijn martelaarsdood staat model voor het sterven voor Allah. Het meedoen aan de cultus rond zijn dood wordt gezien als een zeer verdienstelijke daad. Ook het plengen van tranen draagt bij aan de verlossing. Volgens de overlevering heeft Hoesain hierover het volgende gezegd: 'Er is geen gelovige die ook maar een traan vergiet om mij, of God zal hem als beloning daarvoor een verblijf zonder einde in het paradijs schenken.'

De slag bij Kerbela

Het hoogtepunt in de lijdensgeschiedenis van de sji'ieten is toch wel de dood van Hoesain in de slag bij Kerbela in Irak. In de woestijn bij Kerbela werd de tweede zoon van Ali opgejaagd door zijn tegenstanders, de soennitische Oemajjaden. Aanvankelijk had Hoesain zijn toevlucht gezocht in Mekka. Toen hij merkte dat hij ook daar niet veilig was voor de Oemajjaden, keerde hij terug naar Irak. In de woestijn bij Kerbela werd hij samen met zijn getrouwen omringd door de vijanden. Op de tiende dag van de eerste maand (*moeharram*) vond de beslissende slag plaats. Het is volgens de christelijke jaartelling dan 10 oktober 680. In deze slag vonden Hoesain en zijn metgezellen de dood.

De sji'itische literatuur staat bol van de verhalen rond het lijden van imaam Hoesain. En het lijden en sterven van Hoesain wordt jaarlijks herdacht en ook herbeleefd. Je kunt stellen dat de sji'ieten jaarlijks hun lijdensstijd kennen. Gedurende de eerste tien dagen van de eerste maand moeharram wordt het lijden van de broers Hasan en Hoesain uitgebreid herdacht. En op de tiende dag worden passiespelen uitgevoerd, processies georganiseerd en preken gehouden. Daarin staat centraal het drama van Kerbela.

Het gaat er niet alleen om dat de toeschouwers worden herinnerd aan wat er eens is gebeurd. In feite herhaalt zich het drama in de beleving van de sji'ieten. Dit brengt heftige emoties met zich mee, die gepaard gaan met zelfverwonding. De herbeleving van het martelaarschap van Hoesain en de andere imaams stimuleert sji'itische mannen en jongens tot het martelaarschap. Ook het vergieten van tranen wordt al opgevat als een zaak van verdienste. Imaam Hoesain heeft immers zelf gezegd: *Er is geen gelovige die ook maar een traan vergiet om mij, of Allah zal hem als beloning daarvoor een verblijf zonder einde in het paradijs schenken.*

Asjoera

Omdat de moslims een maankalender hanteren, worden hun feestdagen elk jaar op een ander moment van onze (zonne)kalender gevierd. En dat geldt ook voor de *Asjoera*, de tiende dag van de eerste maand *moeharram*, waarop het sterven van Hoesain wordt herdacht. In 2007 viel deze

dag samen met vrijdag 29 januari. In het jaar 2008 zal de Asjoera worden gevierd op zaterdag 19 januari.

Het is heel bijzonder dat deze gedenkdag wordt aangeduid als Asjoera. De Asjoera dateert namelijk uit de tijd vóór het sterven van Hoesain bij Kerbela. Volgens overlevering heeft de profeet Mohammed de Asjoera ingesteld naar Joods voorbeeld. In de begintijd van zijn optreden oriënteerde Mohammed zich heel sterk op het Jodendom. Zo schreef hij zijn volgelingen voor om te bidden met het gezicht in de richting van Jeruzalem. En ook heeft hij de viering van de Grote Verzoendag (op de tiende dag van de eerste maand) als vastendag ingesteld. Hij noemde deze dag Asjoera, dat letterlijk 'de tiende' betekent.

Toen het tot conflicten kwam tussen hem en de Joden, is de Asjoera vervangen door het vasten in de maand ramadaan. Toch bleef de Asjoera wel bestaan als een dag van vrijwillig vasten. En dat vrijwillige vasten op de Asjoera wordt gezien als een vrome en dus verdienstelijke daad. Hierbij moet worden bedacht dat de moslims al spoedig hun maankalender anders hanteerden dan de Joden. Vandaar dat de Asjoera niet meer op dezelfde dag valt als Jom Kipoer (Grote Verzoendag).

Het is uitgerekend op de datum van de Asjoera dat Hoesain is gesneuveld. En in geschriften uit de tiende eeuw na Christus wordt de herdenking van de dood van Hoesain nadrukkelijk verbonden met de viering van de Asjoera. Daardoor heeft de Asjoera voor de sji'ieten een nieuwe inhoud gekregen.

Is het toevallig dat de datum van Hoesains sterven samenvalt met de Asjoera? Het lijkt erop, omdat er onder de historici geen verschil van mening is over de datum waarop Hoesain is gesneuveld.

Dan nog blijft het bijzonder dat het sterven van Hoesain wordt herdacht en herbeleefd op de dag die oorspronkelijk is afgeleid van de Grote Verzoendag.

In het licht van de bijbelse heilsgeschiedenis komt op deze wijze de grote armoede van het sji'isme heel duidelijk aan het licht. De Grote Verzoendag had de HEER ingesteld als één grote verwijzing naar het Lam dat moest worden geslacht voor de verlossing van mensen: Jezus Christus.

Uit de dag der verzoening op de tiende van de eerste maand is de kern weggesneden en gevuld met de leer van de zelfverlossing. De passie van de sji'ieten tijdens de Asjoera is in feite één grote roep om de werkelijke verzoening.